

Азизханова Дидар Каримжановнаның
6D010300- Педагогика және психология мамандығы бойынша
философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін «Жоғары оқу орнында
болашақ хореографтардың кәсіби ұтқырлығын қалыптастыру»
тақырыбындағы диссертациясына

АНДАТПА

Зерттеу тақырыбы: Жоғары оқу орнында болашақ хореографтардың кәсіби ұтқырлығын қалыптастыру.

Зерттеудің мақсаты: жоғары оқу орнында болашақ хореографтардың кәсіби ұтқырлығын қалыптастыруды теориялық тұрғыда негіздеу және әдістемесін жасау, оның тиімділігін тәжірибелік-эксперимент жүзінде тексеру.

Зерттеудің міндеттері:

1. Болашақ хореографтардың кәсіби ұтқырлығын қалыптастырудың теориялық негіздерін анықтау, «кәсіби ұтқырлық», «болашақ хореографтардың кәсіби ұтқырлығы» ұғымдарын нақтылау.

2. Болашақ хореографтардың кәсіби ұтқырлығын қалыптастырудың психологиялық-педагогикалық шарттарын айқындау.

3. Болашақ хореографтардың кәсіби ұтқырлығын қалыптастырудың құрылымдық-функционалдық моделін әзірлеу.

4. Жоғары оқу орнында болашақ хореографтардың кәсіби ұтқырлығын қалыптастырудың әдістемесін дайындау және оның тиімділігін тәжірибелік-эксперимент жүзінде тексеру, ғылыми-практикалық ұсыныстар беру.

Зерттеу әдістері: Зерттеу жұмысында қойылған міндеттерді жүзеге асыруда теориялық (философия, элеуметтану, психология, педагогика саласындағы ғылыми-әдістемелік әдебиеттерді талдау, қорытындылау, салыстыру, зерттеу мәселесіне қатысты құжаттарды зерттеу және талдау); эмпирикалық (сауалнама, әңгімелесу, тәжірибелік-эксперименттік жұмыстар жүргізу, педагогикалық диагностика, педагогикалық модельдеу); статистикалық (зерттеу бойынша алынған нәтижелерді математикалық және статистикалық тұрғыдан өңдеу) әдістер және зерттеу мәселесіне арналған әдістемелер қолданылды.

Негізгі ережелер (дәлелденген ғылыми гипотезалар және жаңа білім болып табылатын басқада тұжырымдар):

1. Жоғары оқу орнында болашақ хореографтардың кәсіби ұтқырлығын қалыптастырудың теориялық негіздерін анықтауда жүйелілік, құзыреттілік, тұлғаға бағдарланған, аксиологиялық, тұлғалық-әрекеттік, психологиялық-бағдарлық тұғырлары басшылыққа алынды.

Кәсіби ұтқырлық – бұл тұлғаның болашақ маман ретіндегі кәсіби қызметке дайындығы (кәсіби икемділік, кәсіби бейімделік, кәсіби іскерлік, кәсіби жаңашылдық).

Болашақ хореографтардың кәсіби ұтқырлығы қазіргі заманғы өзгерістер мен инновациялық үдерістер жағдайында қызмет жасауы, қалыптан тыс міндеттерді шешуі, сонымен бірге қоғамның және еңбек нарығының

талаптары мен қажеттіліктеріне шапшаң, икемді, көшпелі бейімделуге даяр болуы.

Зерттеуде кәсіби ұтқырлық сапалық қасиет ретінде маманның орындалып жатқан кәсіби міндеттер мен тапсырмаларды, жұмыс орнын, тіпті бір кәсіптің шеңберінде мамандығын жедел ауыстыруға даярлығымен, сондай-ақ ғылыми-технологиялық өзгерістер әсерінен пайда болған жаңа мамандықтарды немесе олардағы жаңартуларды шапшаң меңгеруге қабілеттілігінің болуымен сипатталады.

Болашақ хореографтардың кәсіби ұтқырлығын қалыптастыру олардың өзгерістер жағдайына бейімделуіне және өз жұмысының мазмұны мен формаларын жаңғыртып, табысты әрекет жасауына мүмкіндік туғызады.

2. Жоғары оқу орнында болашақ хореографтың кәсіби ұтқырлығын қалыптастырудың психологиялық-педагогикалық шарттары айқындалды: қолайлы үйлесімді психологиялық ахуалды және шығармашылық ортаны құру; болашақ кәсіби іс-әрекетіне рефлексия жасауға дағдыландыру; психосоматикалық денсаулығын сақтауға бағыттау; шығармашылық қабілеттерін дамытатын және субъектілігін қамтамасыз ететін оң мотивациясын дамыту; кәсіби (хореографиялық) пәндердің педагогикалық мүмкіндіктерін жүзеге асыру; кәсіби (хореографиялық) білім беру мазмұнын көпфункционалды тұғыр негізінде құрастыру, оны әмбебаптандыру, жетілдіру; әр түрлі қызмет функцияларын ауыстыруда, біріктіруде, бірінен екіншісіне өтуде оқу жағдайларын жасау; кәсіби-тұлғалық әлеуетін дамытатын іс-әрекетке қатыстыру. Бұл психологиялық-педагогикалық шарттар өзара байланысты, кешенді түрде жүзеге асырылады.

3. Болашақ хореографтардың кәсіби ұтқырлығын қалыптастырудың құрылымдық-функционалдық моделі жүйе ретінде блоктарына (тұжырымдамалық, технологиялық, нәтижелік); компоненттеріне (мақсаттық-мотивациялық, мазмұндық-танымдық, эмоционалдық-құндылық, әлеуметтік-коммуникативтік); өлшемдері мен көрсеткіштеріне (кәсіби ұтқырлыққа мотивациялық-қажеттілік қатынастың болуы; хореография саласындағы икемді білімдер мен іскерліктер; кәсіби іс-әрекеттегі өзгерістерге эмоционалдық-психологиялық дайындығы; қоғамдағы өзгерістерге жылдам бейімделуге, қозғалыстар және табысты әрекетке мүмкіндік жасайтын коммуникативтік және мінез-құлық сапаларының болуы) және деңгейлеріне (репродуктивті/төмен, адаптивті/орташа, шығармашылық/жоғары) сәйкес жүзеге асырылады.

4. Жоғары оқу орнында болашақ хореографтардың кәсіби ұтқырлығын қалыптастырудың әдістемесі үш бөлімнен тұрады: «Хореографиядағы кәсіби ұтқырлық» элективті курс бағдарламасы, 2 кредит, «Пропедевтикалық тапсырмалар» және «Кәсіби ұтқырлықты қалыптастыру жағдаяттары» және осы әдістеменің тиімділігін көрсететін тәжірибелік-эксперимент нәтижелері.

Зерттеудің негізгі нәтижелерінің сипаттамасы: зерттеу тақырыбы бойынша философиялық, психологиялық-педагогикалық және оқу-әдістемелік әдебиеттерге жасалған жан-жақты талдауымен; зерттеу

нәтижелері әдіснамалық тұғырларға сүйеніп, айқындалған теориялық дәйектілігімен; зерттеу кезеңдерінің міндеттеріне сәйкес және бірін-бірі толықтыратын ғылыми-педагогикалық әдістер кешенінің қолданылуымен; болашақ хореографтардың кәсіби ұтқырлығын қалыптастыру әдістемесінің тиімділігі педагогикалық эксперимент барысында тексеріліп дәлелденуімен сипатталады.

Алынған нәтижелердің жаңалығымен маңыздылығының негіздемесі, ғылымның даму бағыттарына немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкестігі:

Жоғары оқу орнында болашақ хореографтардың кәсіби ұтқырлығын қалыптастыру әдістемесі құрастырылды, тәжірибе жүзінде оның тиімділігі тексерілді:

- «Хореографиядағы кәсіби ұтқырлық» элективті курсының бағдарламасы жасалынып, оқу жоспарының таңдау пәні компонентіне ұсынылды;

- Болашақ хореографтардың кәсіби ұтқырлығын қалыптастыратын пропедевтикалық тапсырмалар мен жағдаяттар дайындалды.

Зерттеу барысында алынған нәтижелер педагогикалық және мәдениет бағытындағы жоғары оқу орындарында хореографтарды даярлау үдерісінде, хореограф-мамандардың біліктілігін арттыру және қайта даярлау курстарында пайдаланылуы мүмкін.

Зерттеудің ғылыми жаңалығы мен теориялық маңыздылығы

1. Болашақ хореографтардың кәсіби ұтқырлығын қалыптастырудың теориялық негіздерін анықталды, «кәсіби ұтқырлық», «болашақ хореографтардың кәсіби ұтқырлығы» ұғымдары нақтыланды.

2. Болашақ хореографтардың кәсіби ұтқырлығын қалыптастырудың психологиялық-педагогикалық шарттары айқындалды.

3. Болашақ хореографтардың кәсіби ұтқырлығын қалыптастырудың құрылымдық-функционалдық моделі әзірленді.

4. Жоғары оқу орнында болашақ хореографтардың кәсіби ұтқырлығын қалыптастырудың әдістемесі дайындалды және оның тиімділігі тәжірибелік-эксперимент жүзінде тексерілді, ғылыми-практикалық ұсыныстар берілді.

Докторанттың әрбір жарияланымды дайындауға қосқан үлесінің сипаттамасы (диссертация авторының үлесі жалпы мәтіннен пайызбен көрсетіледі)

Диссертация тақырыбы бойынша 10 ғылыми мақала жарияланды. Соның ішінде 1 мақала Scopus базасына енгізілген басылымда, 3 мақала Қазақстан Республикасы Ғылым және Жоғары білім министрлігінің Ғылым және жоғары білім саласындағы сапаны қамтамасыз ету комитетінің ұсынған басылымдарда, 5 мақала Қазақстан Республикасындағы ұйымдастырылған халықаралық ғылыми-практикалық конференцияларында, 1 мақала шетелдік ғылыми басылымдарда жарияланады. Барлық жарияланымдар жүргізілген зерттеу барысында дайындалған.

1. Formation of professional mobility of future specialists in the process of choreographic education. Cypriot Journal of Educational Sciences Volume 16, Issue 4, (2021) 1680-1703 (Azizkhanova, D. 80%), (Co-authored by: Almetov N., Turdaliyeva Sh., Aitzhanova A., Musakhanova G., 20%); Мақалада жоғары оқу орындарында хореографиялық білім беру үдерісінде болашақ мамандардың кәсіби ұтқырлығын қалыптастырудың ағымдағы жағдайына талдау жасалынып, оны дамытудың жаңа мүмкіндіктері және әдістемелік ерекшеліктері қарастырылған. [<https://unpub.eu/ojs/index.php/cjes/article/view/6050>]

2. Болашақ хореографтардың кәсіби ұтқырлығы негіздерін қалыптастыру. «Қазақстанның ғылымы мен өмірі» Халықаралық ғылыми-көпшілік журнал. ISSN 2073-333X, №4 (61) Астана, 2018 ж. Б.15-17 (Азизханова Д.К., 80%), (Қосалқы автор: Алметов Н.Ш., 20%); Мақалада болашақ хореографтардың кәсіби ұтқырлығын қалыптастырудың теориялық мәні айқындалып, оның психологиялық-педагогикалық ерекшеліктері қарастырылған. [<https://www.naukaizhizn.kz/index.php/journal/issue/view/26>]

3. Икемді дағдыларды қалыптастыру болашақ хореографтардың кәсіби ұтқырлығының шарты ретінде. «Торайғыров университетінің хабаршы» журналы. Педагогикалық сериясы. ISSN 2710-2661 №3. Павлодар, 2020., Б. 97-108 (Азизханова Д.К., 80%), (Қосалқы автор: Алметов Н.Ш., 20%); Мақалада икемді дағдылардың кәсіби ұтқыр болашақ хореограф маман тұлғасын қалыптастырудағы рөлі мен маңызы, хореографиялық білім беру үдерісінде студенттердің бойынша икемді дағдыларды қалыптастырудың мазмұны мен әдістері сипатталған. [https://vestnik-pedagogic.tou.edu.kz/storage/journals/cb4ef825-6468-42b9-be55-09daf545f40b_%D0%9F%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D0%B8%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F%203,2020.pdf]

4. Болашақ хореографтардың кәсіби ұтқырлығын қалыптастырудың функционалдық-құрылымдық моделі. «Торайғыров университетінің хабаршысы» журналы. Педагогикалық сериясы. ISSN 2710-2661 №4. Павлодар, 2021., Б.76-87 (Азизханова Д.К., 80%), (Қосалқы автор: Алметов Н.Ш., 20%); Мақалада жоғары оқу орнындағы хореографиялық білім беру жүйесінде оқу үдерісінің болашақ хореографтардың кәсіби ұтқырлығын қалыптастыру мақсаттарына бағдарланған функционалдық-құрылымдық моделіне жүйелі сипаттама берілген, оның құрамдастары, олардың логикалық байланыстары мен біртұтас педагогикалық үдерістегі өзара әрекеттесуі қарастырылған. [<https://vestnik-pedagogic.tou.edu.kz/storage/journals/351.pdf>]

5. Профессиональные компетенции как первоосновы формирования профессиональной мобильности будущих хореографов в ВУЗе. «Әуезов оқулары-16: «Төртінші өнеркәсіптік революция: Қазақстанның ғылым, білім және мәдениет саласындағы жаңғырудың жаңа мүмкіндіктері» атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясының еңбектері» Том 2,

2018. Б.124-128(Азизханова Д.К.,80%), (Қосалқы автор:Алметов Н.Ш., 20%);Мақалада кәсіби ұтқыр болашақ хореографтар тұлғасын қалыптастыруда құзыреттілік әдіснамалық тұғырдың маңызы, құзыреттілік тәсіл құралдарымен «Хореография» бағытында білім алатын студенттердің кәсіби ұтқырлық сапаларын қалыптастырудың кейбір мүмкіндіктері қарастырылған. [<https://drive.google.com/drive/folders/1uumDSI2yATSeCk6LyGLSKu7bGYsm2KIw>]

6.Болашақ мамандардың кәсіби ұтқырлығы негіздерін қалыптастыру: мәселелер мен мүмкіндіктер. «Әуезов оқулары-17: «Әлемдік кеңістіктегі ғылым мен руханияттың жаңа серпілістері» атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясының еңбектері», Шымкент, Том 3(1), 2019. Б.54-57(Азизханова Д.К.,100%);Мақалада хореографиялық жоғары кәсіби білім беру үдерісінде кәсіби ұтқыр болашақ хореограф мамандарды қалыптастырудың жаппай және озық тәжірибелеріне талдау жасалынып, ондағы ұйымдастырушылық-педагогикалық мәселелер және олардың кейбір шешімдері қарастырылған.[<https://drive.google.com/drive/folders/1uumDSI2yATSeCk6LyGLSKu7bGYsm2KIw>]

7.Factor of professional mobility in training of future engineer. Proceedings of VI International Conference «Industrial Technologies and Engineering» ICITE – 2019, Volume III., M.Aueзов South Kazakhstan State University, Shymkent, Kazakhstan. October 24-25, 2019. P.147-151(Азизханова Д.К.,70%), (Қосалқы авторлар:Алметов Н.Ш., Толешова А.А., 30%);. Мақалада болашақ маман кәсіби ұтқырлығын қалыптастырудың өзекті бағыттары мен мазмұны инженерлік білім беру үдерісі мысалында қарастырылған. [<http://icite.ukgu.kz/content/archive>]

8.Жоғары оқу орнында болашақ хореографтардың кәсіби ұтқырлығын қалыптастырудың дидактикалық негіздемелері.Materials of the V International Scientific-Practical Conference "Integration of the Scientific Community To the Global Challenges of Our Time", ISBN 978-601-267-055-4, Tokyo, 2020. P.261-271(Азизханова Д.К.,80%), (Қосалқы автор:Алметов Н.Ш., 20%);Мақалада жоғары оқу орнында болашақ хореографтардың кәсіби ұтқырлығын қалыптастырудың дидактикалық ерекшеліктері қарастырылып, оның принциптеріне талдау жасалынған.[<https://drive.google.com/file/d/1SA3N9DnBXc8yozZkZYf7UXRgQAvS7okj/view>]

9.Проблема профессиональной мобильности в подготовке будущего хореографа. Россия и Европа: связь культуры и экономики: Материалы XXVI международной научно-практической конференции. ISBN 978-80-88005-55-1, Прага 2020. С.34-38(Азизханова Д.К.,80%), (Қосалқы автор:Алметов Н.Ш., 20%);Мақалада болашақ хореографтарды даярлау мәселелері бойынша қазіргі заманғы философиялық, социологиялық, психологиялық, педагогикалық әдебиеттерге талдау жасалынып, хореограф-маманның кәсіби ұтқырлығының

мәні, құрылымы және қалыптастыру бағыттары қарастырылған. [<https://www.sgau.ru/novosti/10-may-2020-i43889-rossiya-i-evropa-svyaz-kultury>]

10. Профессиональная мобильность педагога как фактор инновационного развития современного образования. Вестник Кыргызского государственного университета им. И.Арабаева. ISBN 1654-5611, Выпуск, 2 (2018), С.238-243(Азизханова Д.К.,80%), (Қосалқы автор:Алметов Н.Ш., 20%).Мақалада хореограф-педагог маман тұлғасының кәсіби ұтқырлығы мәселесіне қазіргі заманғы инновациялық білім беру үдерістері тұрғысынан талдау жасалынып, оның негізінде педагогикалық қызметтерді атқаратын, кәсіби ұтқыр болашақ хореографтарды даярлауға қойлатын жаңа талаптар айқындалған.[

<http://jarchy.arabaev.kg/index.php?7d33b22a0be6cd56a536ac7d4fe619e7=archiv>]